

Όταν σήμερα αναφερόμαστε στην "Ακρόπολη", εννοούμε την Αθηναϊκή Ακρόπολη του 5ου αιώνα π.Χ. Αυτή, με τα περίφημα κτήρια και γλυπτά της, συμβολίζει τις αξίες και τα επιτεύγματα του κλασικού πολιτισμού.

Η Ακρόπολη σήμερα είναι ένας αρχαιολογικός χώρος, οι ανασκαφές έχουν φθάσει μέχρι τον φυσικό βράχο. Με τη βοήθεια του οδοιπορικού αυτού ψάξε να βρεις τα κατάλοιπα του παρελθόντος, προσπάθησε να αντιπαραβάλεις την κλασική με τη σημερινή Ακρόπολη, και να φαντασθείς το λαμπρό Ιερό, όπου οι αρχαίοι λάτρευαν την προστάτιδα θεά τους.

Κείμενο-επιμέλεια: Κορνηλία Χατζησολάνη

Φωτογραφίες προπλάσμάτων: Σωκράτης Μαυρομμάτης

Καλλιτεχνική επιμέλεια: AltSys

Εκτύπωση: Τσάκος-Μπένου-Καμαράδου

ISBN: 960-214-766-0

Το οδοιπορικό αυτό βασίσθηκε κυρίως στα προπλάσματα σε κλίμακα 1:500 που εκτίθενται στο Κέντρο Μελετών της Ακρόπολης (μελέτη-επίβλεψη Μ. Κορρές, κατασκευή Π. Δημητριάδης).

Τα αναστηλωτικά έργα στα μνημεία της Ακρόπολης συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ
Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

© Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης
Τομέας Ενημέρωσης & Εκπαίδευσης

Πάμε στην Ακρόπολη

Η Ακρόπολη κατά την 4η χιλιετία π.Χ.

Οι πρώτοι κάτοικοι που έρχονται στο λεκανοπέδιο της Αττικής διαλέγουν για να εγκατασταθούν έναν φυσικό βραχώδη λόφο, όχι μακριά από τη θάλασσα, 156 μέτρα ψηλότερα από τη στάθμη της. Ο μικρός αυτός λόφος είναι απότομος, φυσικά οχυρός, και τους παρέχει ασφάλεια. Έχει σχετικά ομαλή επιφάνεια, στην οποία μπορούν να κτίσουν πολλές καλύβες και το πιο σπουδαίο, έχει στις πλαγιές του φυσικές πηγές, άρα δεν θα διψάσουν όταν τους πολιορκούν οι εχθροί.

Ο Βράχος θα γίνει η πρώτη “πόλις”.

Κατά τη μυθολογία δύο θεοί φιλονικούν για την προστασία της. Ο αγώνας γίνεται επάνω στον Βράχο. Ο Ποσειδώνας προσφέρει θαλασσινό νερό και η Αθηνά μία ελιά. Ο μυθικός βασιλιάς Κέκροπας επιλέγει την ελιά και η νέα πόλη παίρνει το όνομα της θεάς και ονομάζεται Αθήνα. Τα “Ιερά Μαρτύρια”, τα ίχνη της τρίαينات του Ποσειδώνα και η ελιά, προστατεύονται με ευλάβεια από τους κατοίκους της. Κατά τη μυθολογία πάλι, ο πατέρας των θεών, ο Δίας, έστειλε από τον ουρανό ένα ξύλινο άγαλμα της θεάς, το “Διιπετές Ξόανον”, που θα είναι το ιερότερο άγαλμα στην πόλη για αιώνες.

Τα χρόνια περνούν και βαθμιαία ο οικισμός μεγαλώνει. Κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο γύρω του υψώνονται “κυκλώπεια” τείχη από τεράστιους λίθους. Αργότερα κτίζεται ο πρώτος οχυρός περίβολος γύρω από την κάτω πόλη και ο Βράχος, το άκρον της πόλης, δηλαδή το ψηλότερο σημείο της, ονομάζεται “Ακρόπολις”.

Η Ακρόπολη το 480 π.Χ.

Η Ακρόπολη ήδη από τη Γεωμετρική Περίοδο (8ος αιώνας π.Χ.) έπαψε να είναι φρούριο και έγινε για πρώτη φορά Ιερό και θρησκευτικό κέντρο της πόλης· τόπος της γέννησης των μύθων που χάνονται στο παρελθόν και της λατρείας των θεών. Την εποχή της Δημοκρατίας (500 π.Χ.) υπήρχαν εκεί δύο ή τρεις ναοί. Έναν από αυτούς, τον “Αρχαίο Ναό” που φαίνεται στο πρόπλασμα, έκτισαν οι γιοι του Πεισίστρατου το 525 π.Χ., για να στεγάσουν το “Διιπετές Ξόανον”. Σε αυτόν ανήκουν τα θεμέλια που σώζονται ακόμα μεταξύ Παρθενώνα και Ερεχθείου και το αέτωμα με θέμα τη Γιγαντομαχία, που βρίσκεται στο Μουσείο της Ακρόπολης. Λαμπρά αναθήματα, αφιερώματα στους θεούς, κυρίως αγάλματα του 6ου αιώνα π.Χ., ήταν στημένα στον χώρο του Ιερού.

Οι Αθηναίοι μετά από τη νίκη τους κατά των Περσών στον Μαραθώνα το 490 π.Χ., για να ευχαριστήσουν τη θεά Αθηνά που τους βοήθησε, αρχίζουν να κτίζουν έναν νέο ναό, τον πρώτο από μάρμαρο, τον γνωστό σήμερα ως Προπαρθενώνα.

Το 480 π.Χ. οι Πέρσες πραγματοποιούν τη δεύτερη εκστρατεία τους. Πυρπολούν την Αθήνα, ανεβαίνουν στην Ακρόπολη, καταστρέφουν και καίνε ναούς και αναθήματα. Διώνονται όμως μετά από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) και τη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.). Οι Αθηναίοι επιδιορθώνουν βιαστικά τα τείχη και ενσωματώνουν στο βόρειο τείχος της Ακρόπολης τον θριγκό του “Αρχαίου Ναού” καθώς και σπονδύλους από τους κίονες του Προπαρθενώνα. Τα σπασμένα αγάλματα από τους ναούς και τα αναθήματα, τα θάβουν με ευλάβεια σε βαθειά ορύγματα· είναι τα αρχαϊκά αριστουργήματα του Μουσείου της Ακρόπολης.

Για τα επόμενα σχεδόν 30 χρόνια αναστέλλεται κάθε οικοδομική δραστηριότητα επάνω στην Ακρόπολη.

Η Ακρόπολη έως και τον 2ο αιώνα μ.Χ.

Στα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. πραγματοποιείται στην Ακρόπολη το μεγάλο οικοδομικό πρόγραμμα που έχει συνδεθεί με τα ονόματα ενός μεγάλου πολιτικού, του Περικλή, και ενός μεγάλου καλλιτέχνη, του Φειδία. Κτίζεται το νότιο τείχος και 200.000 τόνοι χώματος μεταφέρονται και στρώνονται, με σκοπό να αυξηθεί και να οριζοντιωθεί η επιφάνεια της Ακρόπολης. Τα λατομεία της Πεντέλης τροφοδοτούν με λευκό μάρμαρο τα έργα, στα οποία εργάζονται ακατάπαυστα 200-250 εξαιρετικοί τεχνίτες. Έτσι μέσα σε δέκα χρόνια το Ιερό αποκτά μία νέα μορφή που θα σφραγίσει και στη συνέχεια θα συμβολίζει τον κλασικό πολιτισμό της αρχαιότητας. Το μεγαλύτερο από τα κτήρια είναι ο Παρθενώνας, το τελειότερο ίσως αρχιτεκτονικό έργο που έγινε ποτέ και το οποίο στολίστηκε με μοναδικά σε ποιότητα γλυπτά. Βορειότερα υψώθηκε το Ερέχθειο σε ιωνικό ρυθμό, στο οποίο στεγάστηκε και το αρχαίο Ξόανο της θεάς. Η είσοδος στο Ιερό διαμορφώθηκε με ένα πρωτότυπο και μνημειακό πρόπυλο, το οποίο δεν ολοκληρώθηκε, τα Προπύλαια, ενώ λίγο πιο έξω, επάνω σε έναν προμαχώνα, υψώθηκε ο κοιμησιός ναός της Αθηνάς Νίκης. Μικρότερα Ιερά, βωμοί και κοσμικά κτήρια υπήρχαν στον χώρο.

Εκατοντάδες επιγραφές και αναθήματα, συνήθως αγάλματα επάνω σε βάθρα στόλιζαν το Ιερό. Το μεγαλύτερο και πιο εντυπωσιακό ανάθημα ήταν το ορειχάλκινο άγαλμα της Αθηνάς Προμάχου, ύψους 12 μέτρων, έργο του Φειδία. Πολλά άλλα αγάλματα της θεάς, αλλά και άλλων θεών, ήταν στημένα στον χώρο. Αναθήματα με μυθολογικά θέματα, τον Ηρακλή, τον Θησέα, τον Περσέα, τον Φρίξο και τον Δούρειο Ίππο, πολυτελή όπλα, λάφυρα μαχών, ομοιώματα πλοίων και τρίποδες ήταν επίσης αφιερώματα στη θεά.

Η Ακρόπολη σήμερα

Αλλεπάλληλες καταστροφές έχουν φέρει τα ξακουστά κτήρια της Ακρόπολης στην ερειπιώδη κατάσταση που τα βλέπουμε σήμερα. Οι μεγαλύτερες από αυτές έγιναν το 267 μ.Χ., όταν ο Παρθενώνας πυρπολήθηκε από τους βάρβαρους Έρουλους που κατάφεραν να καταλάβουν και να λεηλατήσουν την Αθήνα, και το 1687, κατά τη μεγάλη έκρηξη της πυριτιδαποθήκης των Τούρκων μέσα στον Παρθενώνα, στη διάρκεια του Βενετοτουρκικού πολέμου. Η ανατίναξη αυτή άνοιξε τον δρόμο για τη διαρπαγή των σημαντικότερων γλυπτών του μνημείου, τα περισσότερα από τα οποία σήμερα βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο.

Η Ακρόπολη σήμερα είναι ένας αρχαιολογικός χώρος. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν από την Αρχαιολογική Υπηρεσία στο τέλος του προηγούμενου αιώνα έχουν φθάσει μέχρι τον φυσικό βράχο, στον οποίο διακρίνονται τα λαξεύματα για τη θεμελίωση παλαιότερων κτηρίων ή την έδραση βάθρων αναθημάτων.

Κανένα από τα κτήρια δεν διατηρεί τη στέγη του. Σε πολύ μεγάλο αριθμό σώζονται εγκατάσπαρτα επάνω στον βράχο μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη. Σε όλα άλλωστε τα κτήρια έχουν γίνει περιορισμένης κλίμακας αναστηλώσεις από το 1830 και μετά.

Γλυπτά από τον Παρθενώνα, το Ερέχθειο και τον ναό της Αθηνάς Νίκης καθώς και από παλαιότερους ναούς εκτίθενται στο Μουσείο της Ακρόπολης μαζί με τα αρχαϊκά αναθήματα που βρέθηκαν στα ορύγματα, όπου είχαν ταφεί μετά από την Περσική καταστροφή του 480 π.Χ.

Τα Προπύλαια αποτελούσαν τη λαμπρή μνημειακή είσοδο της Ακρόπολης. Κτίστηκαν εξ ολοκλήρου από μάρμαρο, αμέσως μετά από τον Παρθενώνα, χωρίς όμως να ολοκληρωθούν, λόγω του Πελοποννησιακού πόλεμου. Το μνημείο χαρακτηρίζεται από τη συνθετική του πρωτοτυπία, γιατί συνδυάζει τον δωρικό με τον ιωνικό ρυθμό, είναι ασύμμετρο στην όψη και έχει μικρούς και μεγάλους δωρικούς κίονες σε αρμονική συνύπαρξη. Ήταν περίφημα τα Προπύλαια για τις μαρμάρινες φατνωματικές τους οροφές, τις πέντε πόρτες που οδηγούσαν στο εσωτερικό του Ιερού και για τη λεγόμενη Πινακοθήκη στη βόρεια πτέρυγα του κτηρίου, που περιείχε ζωγραφικούς πίνακες.

Σε έναν προμαχώνα του τείχους μπροστά στη νότια πλευρά των Προπυλαίων έχουμε τον ιωνικό ναό της Αθηνάς Νίκης. Σχετιζόταν με τη λατρεία της θεάς ως συμπαραστάτριας των Αθηναίων στους πολέμους. Στέγαζε ένα άγαλμα της Αθηνάς και είχε γλυπτά στα αετώματα, στη ζωφόρο και στο μαρμάρινο σπηθαίο που περιείχε τον προμαχώνα.

Η περιοχή του Ερεχθείου ήταν η ιερότερη σε ολόκληρη την Ακρόπολη· εδώ φυλασσόταν το “Διιπέτες Ξόανον”, βρισκόταν τα “Ιερά Μαρτύρια” και γινόταν η λατρεία χθόνιων πανάρχαιων θεοτήτων. Αποτέλεσμα ήταν η εξαιρετική αρχιτεκτονική ποικιλία της κάτοψης και η πολλαπλότητα των εξωτερικών και εσωτερικών επιπέδων. Ναός μαρμαρίνος, διπλός, με το ανατολικό του μέρος αφιερωμένο στην Αθηνά Πολιάδα, προστάτιδα της πόλης, και το δυτικό στον Ποσειδώνα-Ερεχθέα, από όπου και το όνομα του ναού. Λαμπρό δείγμα του ώριμου ιωνικού ρυθμού, με δύο επιπλέον προστάσεις, που προεξείχαν, η μία στη βόρεια πλευρά, από όπου η είσοδος στο δυτικό τμήμα, και η άλλη στη νότια, η πολύ γνωστή πρόσταση των Καρυατίδων. Είχε γλυπτά στη ζωφόρο με μυθολογικά θέματα.

Στα ανατολικά του Ερεχθείου ήταν ο “Μέγας Βωμός”, όπου γίνονταν οι θυσίες κατά τη μεγάλη γιορτή των Παναθηναίων.

Ο Παρθενώνας

Ο σημαντικότερος ναός της κλασικής αρχαιότητας, δεσπόζει στο μέσον της Ακρόπολης. Από πεντελικό μάρμαρο, δωρικός αλλά με πολλά ιωνικά στοιχεία, κτίσθηκε με γενικό υπεύθυνο τον περίφημο γλύπτη Φειδία, προσωπικό φίλο του πολιτικού ηγέτη της Αθήνας Περικλή. Χαρακτηρίζεται από τελειότητα κατασκευής και απόλυτη αρμονία των αρχιτεκτονικών του μορφών, έτσι ώστε από την αρχαιότητα έως σήμερα να θεωρείται ένα αρχιτεκτονικό αριστούργημα.

Ο ναός ήταν περίφημος για τη γλυπτική του διακόσμηση. Αριστούργημα εθεωρείτο το μέγα χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς Παρθένου, ύψους 13,5 μέτρων που δέσποζε στο εσωτερικό του ναού. Τα δύο αετώματα με θέματα τη γέννηση της Αθηνάς και την “έριδα” Αθηνάς και Ποσειδώνια για την προστασία της πόλης, οι 92 ανάγλυφες μετόπες και η ιωνική ζωφόρος μήκους 160 μέτρων με θέμα την πομπή των Παναθηναίων, συνέθεταν ένα πρωτοφανές σύνολο γλυπτικής ολοκλήρωσης ενός μοναδικού ναού.

Τα Άλλα Μνημεία

Μία σειρά από άλλα κτήρια υπήρχαν στην Ακρόπολη, για τα οποία έχουμε λιγότερα στοιχεία, καθώς σώζονται μόνον τα θεμέλια και οι ειδικοί διαφωνούν για την ταύτισή τους. Στο ψηλότερο μέρος του Βράχου, βορειοανατολικά του Παρθενώνα, βρισκόταν το Ιερό του Διός Πολιέως (1). Στο ανατολικό άκρο της Ακρόπολης υπήρχε Ιερό του μυθικού βασιλέα της Αθήνας Πανδίωνα (2). Ιερό της Αρτέμιδος Βραυρωνίας (3), βρισκόταν νοτιοανατολικά από τα Προπύλαια. Στα δυτικά του Ερεχθείου ήταν το Ιερό της Πανδρόσου (4). Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους ένας μικρός κυκλικός ναός, προς τιμήν της Ρώμης και του Αυγούστου (5) στήθηκε μπροστά στον Παρθενώνα.

Στην Ακρόπολη υπήρχαν επίσης και κοσμικά κτήρια όπως η Χαλκοθήκη (6), ανατολικά του Βραυρωνείου, όπου φυλάσσονταν διάφορα αναθήματα από χαλκό. Απέναντι, στη βόρεια πλευρά, ήταν το Αρρηφόρειο (7), στο οποίο έμεναν οι Αρρηφόροι, τα μικρά κορίτσια που αναλάμβαναν κάθε χρόνο να υφάνουν τον πέπλο της Αθηνάς.

Στη νότια κλιτύ (πλαγιά) της Ακρόπολης ήδη από τον 6ο αιώνα π.Χ. δημιουργήθηκε το Ιερό του Διονύσου Ελευθερέως και κτίσθηκε ο πρώτος ναός του θεού. Σε άμεση σχέση με αυτόν κατασκευάσθηκε και η ημικυκλική πρώτη ορχήστρα, η απαρχή του εκεί θεάτρου (1). Μετά από τους Περσικούς πολέμους, η λατρεία του Διονύσου πήρε πιο επίσημο χαρακτήρα, οι δραματικοί αγώνες καθιερώθηκαν και το θέατρο αναμορφώθηκε. Τον 4ο αιώνα π.Χ. ένας νέος μεγαλύτερος ναός υψώθηκε στην ίδια θέση, το θέατρο απέκτησε λίθινα καθίσματα και μία δωρική στοά κτισθηκε κατά μήκος του σκηνικού του κτηρίου.

Λίγο ανατολικότερα ο Περικλής είχε κτίσει το Ωδείο, μια μεγάλη, υπόστυλη, σχεδόν τετράγωνη αίθουσα για μουσικές εκδηλώσεις (2). Προς τα δυτικά, κατά μήκος του Βράχου κάτω από την Ακρόπολη, ιδρύθηκε κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. το Ασκληπιείο, δηλαδή το θεραπευτήριο της εποχής (3). Το συγκρότημα με ναό του Ασκληπιού και της Υγείας, βωμό και δωρική διώροφη στοά, του οποίου τα ερείπια βλέπουμε σήμερα, ανήκε στην επόμενη εκατονταετία.

Ακόμα δυτικότερα και σε μήκος περισσότερο από 160 μέτρα, αναπτυσσόταν μία μεγάλη στοά, δώρο του βασιλιά της Περγάμου Ευμένη του Β' (2ος αιώνας π.Χ.) η οποία μπορούσε να στεγάζει τους θεατές του γειτονικού θεάτρου, όταν έβρεχε. Ήταν διώροφη και πολυτελής (4). Σήμερα όμως βλέπουμε μόνον τα τόξα που σχημάτιζαν έναν ισχυρό αναλημματικό τοίχο κατά μήκος της νότιας πλευράς της Ακρόπολης.

Τέλος, το Ηρώδειο είναι ένα Ρωμαϊκό Ωδείο (5). Το είχε κτίσει γύρω στο 170 μ.Χ. ο πλούσιος Αθηναίος Ηρώδης ο Αττικός και διατηρείται ακόμα σε καλή κατάσταση. Σύμφωνα με τα ρωμαϊκά υποδείγματα έχει έναν πανύψηλο τοίχο στη σκηνή, κλιμακοστάσια δεξιά και αριστερά και μεγάλη επιμήκη αίθουσα που έχει καταστραφεί. Κατά την αρχαιότητα ήταν στεγασμένο με ξύλινη στέγη.

Οι χορηγοί-νικητές των θεατρικών αγώνων, κατασκεύαζαν με έξοδά τους τα "Χορηγικά Μνημεία". Αυτά είχαν τη μορφή απλού βάθρου, κίονα ή ναΐσκου –όπως του Νικία (6) και του Θρασύλλου (7) – που είχαν διαμορφωθεί έτσι ώστε να φέρουν στο επάνω μέρος τα έπαθλα, τους χάλκινους τρίποδες.